

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Komparativni pregled (statistički podaci):

**Visina stope PDV-a u državama članicama EU i zemljama regiona u
posljednjih deset godina**

Podgorica, jun 2017. godine

Broj: 6/2017

Klas. br: 00-52-4/17-

Datum: jun 2017. godine

Pripremio: Istraživački centar – Parlamentarni institut

* *Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore.*

** *Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.*

SADRŽAJ

UVOD	4
GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA.....	5
1. SISTEMI I VISINA STOPE PDV-A U ZEMLJAMA EVROPSKE UNIJE I REGIONA.....	6
1.1 Zajednički sistem i visina PDV-a na nivou Evropske unije	6
PRILOG III Direktive o zajedničkom sistemu PDV-a: Lista isporuke dobara i usluga na koje je moguće primijeniti snižene stope PDV-a	7
<i>Tabela 1.1.1:</i> Visina stope PDV-a u državama članicama EU (%), januar 2017.....	8
1.2. Sistemi i visina stope PDV-a u Crnoj Gori, BiH, Makedoniji i Srbiji	9
<i>Tabela 1.2.1:</i> Visina stope PDV-a u BiH, Crnoj Gori, Makedoniji i Srbiji, januar 2017.....	9
<i>Tabela 1.2.2:</i> Lista proizvoda i usluga koji se oporezuju po sniženoj stopi PDV-a u Crnoj Gori, Makedoniji i Srbiji	10
1.3: Grafički prikaz visine opšte stope PDV-a u zemljama EU i regiona u 2017. godini	12
2. EVOLUCIJA STOPE PDV-A U ZEMLJAMA ČLANICAMA EVROPSKE UNIJE	13
2.1 <i>Tabela:</i> Evolucija PDV-a u zemljama članicama Evropske unije	13
2.2. Grafički prikaz PDV u državama članicama Evropske unije i regiona u periodu od 2007. do 2017	20
IZVORI INFORMACIJA	21

UVOD

Porez na dodatu vrijednost (PDV) predstavlja način da se naplati porez na promet određene robe ili usluga i to one vrijednosti koja se dodaje u pojedinim fazama proizvodnje ili prometa. Porez na dodatu vrijednost je razlika između nabavne i prodajne cijene i primjenjuje se na početku procesa proizvodnje, a završava u fazi prodaje krajnjem potrošaču, čime se izbjegava višestruko oporezivanje u ranijim fazama proizvodnje.¹

Oporezivanje prometa primjenom poreza na dodatu vrijednost kao ideja prvi put se pojavilo u Njemačkoj 1918. godine, dok se potpuna primjena PDV-a susrijeće u Danskoj, istovremeno prvoj industrijski razvijenoj zemlji koja je uvela moderan sistem PDV-a 1967. godine,²

„Porez na dodatu vrijednost primjenjuje se više od četiri decenije pa ne predstavlja novinu ni u teoriji ni u praksi. Zahvaljujući praktičnim prednostima primjenjuje se u zemljama različitih nivoa privredne razvijenosti. Naime, uveden je i primjenjuje se u blizu 130 zemalja i postao je najpopularniji oblik oporezivanja prometa proizvoda i usluga. Štaviše, primjenjuju ga sve članice Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), osim Sjedinjenih Američkih Država, a ustanovljen je i kao porez Evropske zajednice, čime je postao jedan od uslova za pristupanje Uniji. Porez na dodatu vrijednost danas predstavlja najrasprostranjeniji i i najznačajniji oblik opštег poreza na promet u svijetu. Dok je sredinom šezdesetih godina XX vijeka postojao samo u Francuskoj, na početku XXI vijeka imaju ga u svojim poreskim sistemima sve evropske zemlje i brojne zemlje Azije, Afrike i Južne, Sjeverne i Centralne Amerike. Krajem šezdesetih godina XX vijeka, PDV je bio dočekivan sa podozrenjem, kako od strane vlada tako i u poslovnim i akademskim krugovima, u smislu da je previše komplikovan, da će administrativni troškovi naplate biti previše visoki i da može imati izražen inflatorni učinak, što danas više nije slučaj.”³

U kontekstu Evropske unije, značaj uvođenja PDV prepoznat je još 1967. godine kada je Evropska zajednica I direktivom propisala uvođenje poreza na dodatu vrijednost kao obaveznog oblika opštег poreza na promet u svojim članicama. Kasnije, usvajanjem VI direktive 1977. godine Evropska unija obezbijedila je u velikoj mjeri harmonizaciju poreza na dodatu vrijednost, nakon čega je Direktiva više puta mijenjana i dopunjavanja kako bi 2006. godine bila potpuno zamijenjena Direktivom 2006/112/EZ o zajedničkom sistemu poreza na dodatu vrijednost.⁴

Direktiva 2006/112/EZ, koja je posljednji put izmijenjena 2016. godine⁵ kao jedan od najvažnijih propisa EU u toj oblasti, utvrđuje zajednički sistem poreza na dodatu vrijednost i uređuje čitav niz osnovnih elementa PDV-a, od definisanja poreskog obveznika i visine stope PDV-a do oslobođenja od plaćanja PDV-a i posebnih postupaka oporezivanja.

Porez na dodatu vrijednost u svojim sistemima imaju i Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Slovenija i Srbija. Hrvatska je sa primjenom sistema poreza na

¹ Jovanović N. Miroslav, *Evropska ekonomска integracija*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006, str. 174

² Mihailović Koviljka, *Crnogorski Zakon o porezu na dodatu vrijednost*, Centar za privatizaciju i investicije, Podgorica, 2006, str. 3

³ Radičić Marko, Raičević Božidar, *Javne finansije: teorija i praksa*, Data status, Beograd, 2008, str. 150

⁴ Op. cit, str. 151

⁵ COUNCIL DIRECTIVE (EU) 2016/856 of 25 May 2016 amending Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax, as regards the duration of the obligation to respect a minimum standard rate
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32016L0856> (23.6.2017)

dodatu vrijednost počela 1998. godine, Slovenija 1999. godine⁶, Makedonija 2000. godine, Crna Gora 2003. godine, Srbija 2005. godine, dok je u Bosnii Hercegovini PDV zaživio 2006. godine.

U ovom radu Istraživački centar je, na osnovu informacija prikupljenih sa zvanične internet prezentacije Evropske komisije i relevantnog zakonodavstva, predstavio statistički pregled u vezi sa visinom stope PDV-a u 28 država članica Evropske unije, Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Srbiji u proteklih deset godina. U tom smislu, istraživački rad, osim uvoda i glavnih nalaza istraživanja, sadrži poglavlje koje se odnosi na sisteme i visinu stope PDV-a u zemljama Evropske unije i regiona koje uključuje zajednički sistem PDV-a na nivou Evropske unije i trenutnu visinu stope PDV-a u državama članicama EU, te visinu stope PDV-a u BiH, Crnoj Gori, Makedoniji i Srbiji i poglavlje posvećeno pitanju evolucije visine stope PDV-a u državama članicama EU. Navedena poglavlja obuhvataju tabelarne i grafičke prikaze podataka koji se odnose na tematiku rada.

GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

Države članice Evropske unije samostalno utvrđuju visinu stope PDV-a, pri čemu moraju poštovati opšta pravila propisana Direktivom 2006/112/EZ, odnosno to da donja granica opšte stope PDV-a ne može biti manja od 15%⁷. Državama članicama dozvoljena je primjena jedne ili dvije snižene stope koje ne mogu biti manje od 5%, pri čemu se snižena stopa može primjenjivati samo na robu i usluge utvrđene posebnom listom. Kao izuzetak od ovog pravila, pojedinim državama dozvoljena je primjena posebnih stopa, i to: super snižene stope (Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Španija) i tzv. parking stope (Austrija, Belgija, Irska, Luksemburg, Portugal). Na osnovu prikupljenih podataka, visina opšte poreske stope razlikuje se od države do države, te stoga *najnižu stopu* PDV-a imaju Luksemburg i BiH (17%), a *najvišu* Mađarska (27%). Od ukupnog broja obrađenih država (32), trenutno sedam država ima opštu stopu PDV-a nižu od 20% i to: Njemačka, Crna Gora, Kipar, Rumunija 19%, Malta i Makedonija 18% i Luksemburg i Bosna i Hercegovina 17%. Tri države od ukupnog broja obrađenih imaju opštu stopu PDV-a od 25% (Hrvatska, Danska i Švedska). Sve države imaju sniženu stopu (jednu ili dvije) PDV-a, izuzev Danske i BiH koje imaju jedinstvenu stopu poreza na dodatu vrijednost.

Što se tiče evolucije opšte stope poreza na dodatu vrijednost u proteklih deset godina, u sljedećim zemljama visina opšte stope je u tom periodu ostala nepromijenjena: Austrija⁸, Belgija, Bugarska, Danska, Malta, Njemačka⁹, Švedska, BiH, Makedonija i Srbija. U ostalim državama obuhvaćenim istraživanjem opšta stopa PDV-a mijenjala se i povećavala s najvećim povećanjem stope koji je zabilježen u Mađarskoj sa 20% na 27%, dok izuzetak predstavlja Rumunija gdje je u proteklih deset godina zabilježen znatan porast a zatim znatan pad opšte stope PDV-a.

⁶ U Sloveniji je PDV uveden krajem 1998. godine, a primjena je počela 1. jula 1999. godine.

⁷ U pogledu stope PDV-a, u Evropskoj uniji je najmanja opšta stopa od 15% na većinu proizvoda postala zakonska obaveza od oktobra 1992. godine. Jovanović N. Miroslav, op. cit, str. 174

⁸ Stopa nepromijenjena od 1984. godine.

⁹ Stopa posljednji put promijenjena 2007. godine.

1. SISTEMI I VISINA STOPE PDV-A U ZEMLJAMA EVROPSKE UNIJE I REGIONA

1.1. Zajednički sistem i visina PDV-a na nivou Evropske unije

Zajednički sistem poreza na dodatu vrijednost (PDV) na nivou Evropske unije utvrđen je Direktivom 2006/112/EZ o zajedničkom sistemu poreza na dodatu vrijednost, pri čemu načelo zajedničkog sistema PDV-a podrazumijeva primjenu opšteg poreza na potrošnju na robu i usluge koji je tačno srazmjeran cjeni roba i usluga, bez obzira na broj transakcija koje se odvijaju u postupku proizvodnje i distribucije prije faze u kojoj se porez obračunava.¹⁰

Direktiva o zajedničkom sistemu PDV-a predstavlja pravni okvir za utvrđivanje stope PDV-a u Evropskoj uniji i države članice su u obavezi da prenesu zajednička pravila u nacionalno zakonodavstvo. Međutim, Direktiva istovremeno daje slobodu nacionalnim vlastima da samostalno utvrđuju broj i visinu stope PDV-a, poštujući osnovna ograničenja predviđena Direktivom. Dakle, svaka država članica odgovorna je za prenošenje odredaba direktive u nacionalno zakonodavstvo i njihovu pravilnu primjenu na teritoriji države, dok je uloga Komisije, u tom smislu, da obezbijedi da nacionalno zakonodavstvo i praksa budu uskladjeni sa pravnom tekovinom EU.¹¹

Visina stope PDV-a u Evropskoj uniji

U pogledu opšte stope PDV-a, Direktiva o zajedničkom sistemu PDV-a predviđa samo donju granicu **opšte stope** za isporuku roba i usluga koja ne može iznositi manje od 15%. Osim toga, Direktiva predviđa da države članice mogu primjenjivati **jednu ili dvije snižene stope** na isporuku određenih kategorija roba i usluga, predviđenih Direktivom,¹² koje se utvrđuju kao postotak oporezivog iznosa koji ne može biti manji od 5%.¹³

Izuzetak od pravila predstavlja primjena **posebnih stopa** PDV-a na određene isporuke koja je dozvoljena pojedinim državama članicama¹⁴. Tako, na primjer, pojedine države članice (Irska, Francuska, Luksemburg, Španija) primjenjuju posebnu sniženu stopu koja je niža od 5% na određene isporuke koja se naziva **super snižena stopa** (eng. *super-reduced rate*). Na primjer, u Španiji se primjenjuje super snižena stopa od 4% na određene usluge kao što su održavanje i prilagođavanje prevoznih sredstava za lica sa invaliditetom. U Francuskoj se takođe primjenjuje super snižena stopa PDV-a od 2,1% na niz isporuka, između ostalog, na isporuku farmaceutskih proizvoda.¹⁵ Državama članicama koje su 1. januara 1991. godine primjenjivale sniženu stopu PDV-a na isporuku robe i usluga izuzev onih predviđenih Direktivom (Prilog III) dozvoljeno je da nastave da primjenjuju sniženu stopu ili jednu od dvije snižene stope na isporuke tih roba i usluga umjesto opšte stope,

¹⁰ COUNCIL DIRECTIVE 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax, *Official Journal of the European Union L 347/1, Consolidated version*, Član 1

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:02006L0112-20160601&from=EN>
(22.6.2017)

¹¹ European Commission, Taxation and Customs Union, VAT

http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/vat/what-is-vat_en (22.6.2017)

¹² Prilog III Direktive o zajedničkom sistemu PDV-a

¹³ Članovi 96, 97, 98 i 99 Direktive o zajedničkom sistemu PDV-a

¹⁴ Posebne odredbe koje se primjenjuju do donošenja konačnih odredaba - članovi od 109 do 122 Direktive o zajedničkom sistemu PDV-a

¹⁵ European Commission, *VAT rates applied in the Member States of the European Union*, situation as at 1st January 2017, Chapter IV: LIST OF SUPER-REDUCED RATES (LESS THAN 5%) APPLIED IN THE MEMBER STATES

pod uslovom da ta stopa nije niža od 12%¹⁶. To je takozvana **parking stopa** (eng. *parking rate*) i primjenjuje se u nekoliko država članica (Austrija, Belgija, Irska, Luksemburg i Portugal). Na primjer, u Portugalu se primjenjuje stopa od 13% na isporuke određene robe i usluga, između ostalog, na vino i dizel gorivo za poljoprivrednu, dok se u Irskoj primjenjuje stopa od 13,5%, između ostalog, na usluge auto škola ili usluge u vezi sa fotografijom.¹⁷

PRILOG III Direktive o zajedničkom sistemu PDV-a: Lista isporuke dobara i usluga na koje je moguće primijeniti snižene stope PDV-a

1. hrana (uključujući piće, ali isključujući alkoholna pića) za ljudsku i životinjsku potrošnju, žive životinje, sjemenje, biljke i sastojci koji se uobičajeno koriste za pripremu hrane; proizvodi koji se obično koriste kao dodatak hrani ili kao zamjena za hranu;
2. snabdijevanje vodom;
3. farmaceutski proizvodi koji se obično koriste za zdravstvenu njegu, spričavanje bolesti, za liječenje u medicinske i veterinarske svrhe, uključujući proizvode koji se koriste za kontracepciju i sanitarnu zaštitu;
4. medicinska oprema, pomagala i ostala sredstva koja se obično koriste za olakšavanje ili liječenje invalidnosti, isključivo za ličnu upotrebu lica sa invaliditetom, uključujući popravke takve robe i isporuku auto-sjedišta za djecu;
5. prevoz putnika i njihovog prtljaga;
6. isporuka, uključujući pozajmljivanje iz biblioteka knjiga u svim fizičkim oblicima (uključujući brošure, letke i slične štampane materijale, dječje slikovnice, crtanke ili bojanke, muzičke note u štampanom obliku ili u obliku rukopisnih bilješki, geografske karte i hidrografske ili slične grafičke prikaze), novina i časopisa, osim materijala koji su u potpunosti ili većim dijelom namijenjeni oglašavanju;
7. ulaznice za priredbe, pozorište, cirkus, sajam, zabavni park, koncert, muzej, zoološki vrt, bioskop, izložbe i slične kulturne događaje i ustanove;
8. prijem radijskih i televizijskih emisija;
9. isporuka usluga ili autorski honorar pisaca, stvaralaca i izvođača umjetnika;
10. nabavka, izgradnja, obnavljanje i adaptacija stanova, kao dio socijalne politike;
- 10.a renoviranje i popravka privatnih stanova, bez materijala koji se većim dijelom vrijednosti ubrajaju u obavljenu uslugu;
- 10.b čišćenje prozora i čišćenje u privatnim domaćinstvima;
11. isporuka robe i usluga koje su uobičajeno namijenjene korištenju u poljoprivrednoj proizvodnji, osim osnovnih sredstava, kao što su mašine ili objekti;
12. smještaj koji nude hoteli ili slične ustanove, zajedno sa smještajem za odmor i izdavanje zemljišta za kampovanje i prikolice;
- 12.a usluge restorana i keteringa uz isključenje isporuke (alkoholnih i/ili bezalkoholnih) pića ukoliko je to moguće;
13. ulaznice za sportske priredbe;
14. korištenje sportskih objekata;
15. isporuke robe i usluga od strane organizacija, koje države članice priznaju kao dobrovorne i koje se bave socijalnom zaštitom, ukoliko te transakcije nijesu izuzete u skladu sa Direktivom;
16. isporuke usluga pogrebnih preduzeća i usluge kremiranja, te isporuka robe u vezi sa tim;
17. isporuka zdravstvenih i stomatoloških usluga i termalno liječenje, ukoliko te usluge nijesu izuzete u skladu sa Direktivom.;
18. isporuka usluga u vezi sa čišćenjem ulica, odvoz smeća i odlaganje otpada, osim ako te usluge obavljaju preduzeća državne, regionalne i lokalne vlasti i ostali subjekti javnog prava koji se ne smatraju poreskim obveznicima u pogledu aktivnosti ili transakcija u kojima učestvuju kao javna tijela.
19. manje popravke bicikala, obuće i proizvoda od kože, odjeće i posteljine (uključujući popravke i prekrajanja);
20. usluge kućne njegе kao što je kućna pomoć i briga o mladima, starima, bolesnim licima i licima sa invaliditetom;
21. frizerske usluge.

¹⁶ Član 118 Direktive o zajedničkom sistemu PDV-a

¹⁷ European Commission, *VAT rates applied in the Member States of the European Union*, situation as at 1st January 2017, Chapter III: APPLICATION OF THE PARKING RATE IN CERTAIN MEMBER STATES

U nastavku rada tabelarno je predstavljena važeća visina stope PDV-a u državama članicama Evropske unije.

Tabela 1.1.1: Visina stope PDV-a u državama članicama EU (%), januar 2017.¹⁸

Država	Super snižena stopa	Snižena stopa	Opšta stopa	Tzv. parking stopa
Austrija	-	10 / 13 ¹⁹	20	13
Belgija	-	6 / 12	21	12
Bugarska	-	9	20	-
Češka	-	10 / 15	21	-
Danska	-	-	25	-
Estonija	-	9	20	-
Finska	-	10 / 14	24	-
Francuska	2,1	5,5 / 10	20	-
Grčka	-	6 / 13	24	-
Holandija	-	6	21	-
Hrvatska	-	5 / 13	25	-
Irska	4,8	9 / 13,5	23	13,5
Italija	4	5 / 10	22	-
Kipar	-	5 / 9	19	-
Letonija	-	12	21	-
Litvanija	-	5 / 9	21	-
Luksemburg	3	8	17	14
Mađarska	-	5 / 18	27	-
Malta	-	5 / 7	18	-
Njemačka	-	7	19	-
Poljska	-	5 / 8	23	-
Portugal	-	6 / 13	23	13
Rumunija	-	5 / 9	19	-
Slovenija	-	9,5	22	-
Slovačka	-	10	20	-
Španija	4	10	21	-
Švedska	-	6 / 12	25	-
Ujedinjeno Kraljevstvo	-	5	20	-

* Izuzeci u vezi sa odbijanjem poreza u prethodnim fazama (nulta stopa) nijesu obuhvaćeni tabelom.

Izvor: European Commission, *VAT rates applied in the Member States of the European Union, situation as at 1st January 2017* http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf (23.6.2017)

¹⁸ Evropska komisija ažurira podatke o visini stope PDV-a dva puta godišnje, u januaru i julu. Podaci koji su navedeni u tabeli posljednji put su ažurirani u januaru 2017. godine.

¹⁹ Države članice mogu da primijene jednu ili dvije snižene stope na isporuke određenih roba i usluga na koje je, u skladu sa Direktivom o zajedničkom sistemu PDV-a (Prilog III) moguće primjeniti snižene stope PDV-a, osim za isporuku elektronskih usluga. Snižena ne može biti manja od 5%. Detaljnije o isporuci roba i usluga u državama članicama na koje se primjenjuje snižena stopa vidjeti u: European Commission, *VAT rates applied in the Member States of the European Union, situation as at 1st January 2017, Chapter II - Application of reduced VAT rates by the member states to the categories of goods and services contained in Annex III of VAT Directive 2006/112/EC*.

1.2. Sistem i visina stope PDV-a u Crnoj Gori, BiH, Makedoniji i Srbiji

Pravni okvir za primjenu poreza na dodatu vrijednost u Crnoj Gori, BiH, Makedoniji, Sloveniji i Srbiji predstavlja zakon o porezu na dodatu vrijednost.

Skupština Republike Crne Gore je u decembru 2001. godine, u okviru reforme poreskih zakona, usvojila Zakon o porezu na dodatu vrijednost²⁰, čime je bilo predviđeno da PDV zamijeni dotadašnji porez na promet u maloprodaji, počev od 2003. godine, čime se Crna Gora pridružila porodici od preko 100 država koje uspješno primjenjuju ovaj oblik poreza.²¹

Makedonija je usvojila Zakon o porezu na dodatu vrijednost²² u junu 1999. godine, čija je primjena započela 2000. godine.²³ Srbija je usvojila Zakon o porezu na dodatu vrijednost²⁴ 2004. godine, a PDV je počeo da se primjenjuje 1. januara 2005. godine.²⁵

Zakon o porezu na dodatu vrijednost²⁶ u Bosni i Hercegovini u primjeni je od januara 2006. godine. U najkraćem mogućem roku BiH je izvršila vrlo uspješno uvođenje novog poreskog sistema, koji je zamijenio tada važeći porez na promet, što je od strane relevantnih međunarodnih institucija ocijenjeno kao jedan od ključnih koraka za uspostavljanje jedinstvenog ekonomskog prostora, smanjenje sive ekonomije, podsticanje stranih ulaganja i smanjenje vanjskotrgovinskog deficit.²⁷

Tabela 1.2.1: Visina stope PDV-a u BiH, Crnoj Gori, Makedoniji i Srbiji, januar 2017.

Država	Snižena (posebna) stopa	Opšta stopa	Nulta stopa
Bosna i Hercegovina	Data stopa PDV je jedinstvena, što znači da ne postoji snižena stopa PDV-a.	17%	Da, na izvoz proizvoda ²⁸
Crna Gora	7%	19%	Da
Makedonija	5%	18%	Ne
Srbija	10%	20%	Ne

* Opšta stopa PDV-a u Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Srbiji nije mijenjana u posljednjih deset godina.

** Opšta stopa PDV-a u Crnoj Gori je 2013. godine, u skladu Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost²⁹ povećana sa 17% na 19%.

²⁰ Zakon o porezu na dodatu vrijednost („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 065/01 od 31.12.2001, 012/02 od 15.03.2002, 038/02 od 26.07.2002, 072/02 od 31.12.2002, 021/03 od 31.03.2003, 076/05 od 16.12.2005, 004/06 od 27.01.2006, Službeni list Crne Gore”, br. 016/07 od 27.12.2007, 073/10 od 10.12.2010, 040/11 od 08.08.2011, 029/13 od 22.06.2013, 009/15 od 05.03.2015, 053/16 od 11.08.2016, 001/17 od 09.01.2017)

²¹ Mihailović, op. cit.

²² Zakon za danokot na dodadenu vrednost („Službeni vesnik R.M.“, br. 44/99, 59/99 ispravka, 86/99, 11/00 ispravka, 8/01, 21/03, 19/04, 33/06, 45/06 ispravka, 101/06, 114/07, 103/08, 114/09, 133/09, 95/10, 102/10, 24/11, 135/11-ukaz br. 07-3998/1 od 28.09.2011. godina, 135/11-ukaz br. 07-4004/1 od 28.09.2011. godina, 155/12, 12/14, 112/14, 130/14, 15/15, 129/15, 225/15, 23/16 i 189/16 (neoficijalen prečisten tekst)

http://www.finance.gov.mk/files/u8/zakon-za_ddv_2017%20-1.pdf (26.6.2017)

²³ Mihailović, op. cit, str. 248-260

²⁴ Zakon o porezu na dodatu vrednost („Službeni glasnik RS“, br. 84/04, 86/04 - ispravka, 61/05, 61/07, 93/12, 108/13, 68/14 - dr. zakon, 142/14, 83/15, 108/16), <http://www.poreskauprava.gov.rs/sr/fizicka-lica/pdv/zakon-o-porezu-na-dodatu-vrednost.html> (23.6.2017)

²⁵ Ministarstvo finansija Republike Srbije, Poreska uprava, Opšte o PDV <http://www.poreskauprava.gov.rs/sr/pravna-lica/pdv/opste-o-pdv.html> (26.6.2017)

²⁶ Zakon o PDV-u („Službeni glasnik BiH“, br. 09/05), <http://www.new.uino.gov.ba/bs/Porezi> (23.6.2017)

²⁷ Uprava za indirektno – neizravno oporezivanje Bosne i Hercegovine, PDV

<http://www.new.uino.gov.ba/bs/PDV> (26.6.2017)

²⁸ Član 27 Zakona o PDV-u

²⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost („Službeni list Crne Gore”, br. 029/13)

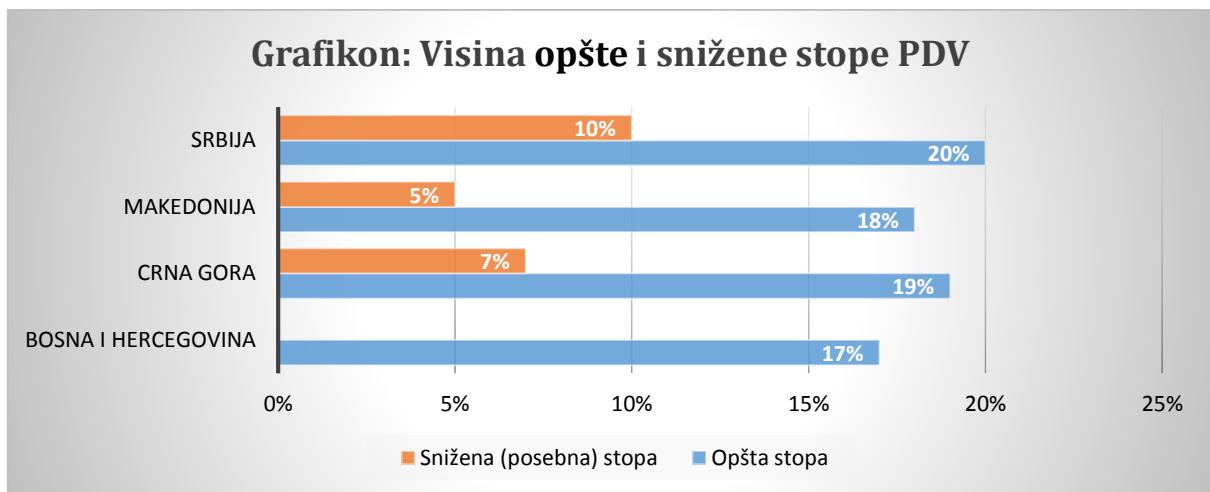

Tabela 1.2.2: Lista proizvoda i usluga koji se oporezuju po sniženoj stopi PDV-a u Crnoj Gori, Makedoniji i Srbiji

Zemlja	Snižena (posebna) stopa PDV
Crna Gora	<p>PDV se obračunava i plaća po sniženoj stopi od 7% od prometa proizvoda, usluga i uvoza proizvoda i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osnovnih proizvoda za ljudsku ishranu (hljeb, brašno, mlijeko i mliječni proizvodi, hrana za odojčad, mast, ulje, meso i šećer); - lijekova, uključujući i lijekove za upotrebu u veterini, osim lijekova iz člana 25 stav 1 tačka 9 Zakona o prezlu na dodatu vrijednost; - ortočkih i protetičkih sredstava, kao i medicinskih sredstava koja se hirurški ugrađuju u organizam, osim medicinskih sredstava iz člana 25 stav 1 tačka 9 zakona; - udžbenika i nastavnih sredstava; - knjiga, monografskih i serijskih publikacija; - usluga smještaja u hotelima, motelima, turističkim naseljima, pansionima, kampovima i vilama; - usluga pripremanja i usluživanja hrane, pića i napitaka u hotelima sa najmanje četiri zvjezdice u Sjevernom regionu, odnosno sa najmanje pet zvjezdica u Središnjem i Primorskom regionu; - vode za piće, osim flaširane; - dnevne i periodične štampe, osim štampe koja u cijelini ili većim dijelom uključuje reklamne sadržaje; - usluga javnog prevoza putnika i njihovog ličnog prtljaga; - usluga javne higijene; - pogrebnih usluga i proizvoda povezanih sa tim uslugama; - autorskih prava i usluga iz oblasti obrazovanja, književnosti i umjetnosti; - autorskih prava iz oblasti nauke i umjetničkih predmeta, zbirk i antikviteta iz člana 45 ovog zakona; - usluga koje se naplaćuju putem ulaznica za bioskopske i pozorišne predstave, koncerte, muzeje, sajmove, zabavne parkove, izložbe, zoološke vrtove i slične kulturne i sportske priredbe, osim onih za koje je propisano oslobođenje od plaćanja PDV; - usluga upotrebe sportskih objekata u neprofitne svrhe; - servisnih usluga koje se pružaju u marinama; - hrane za životinje, sredstava za ishranu bilja, sredstava za zaštitu bilja, sjemenskog i sadnog materijala i živih životinja.³⁰

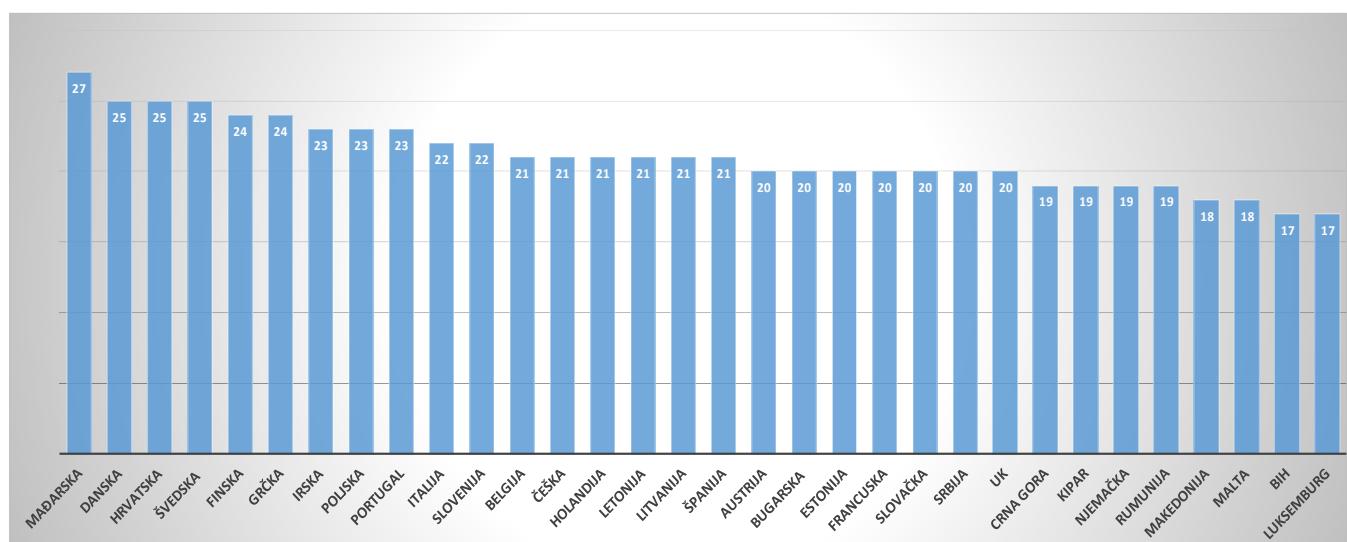
³⁰ Član 24a Zakona o porezu na dodatu vrijednost

Zemlja	Snižena (posebna) stopa PDV
Makedonija	<p>Snižena stopa od 5% primjenjuje se na nabavku i uvoz:</p> <ul style="list-style-type: none"> - proizvoda za ljudsku ishranu; - vode za piće iz javnih sistema za snabdijevanje i odlaganje gradskih otpadnih voda, te vode za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta; - publikacija, i to: knjiga, brošura i sličnih štampanih materijala, novina i drugih periodičnih publikacija, slikovnica za djecu, knjiga za crtanje i bojenje i kartografskih proizvoda svih vrsta, osim publikacija koje služe u reklamne svrhe i publikacija pornografskog sadržaja; - sjemena i sadnice za poljoprivrednu biljnu proizvodnju; - đubriva; - sredstava za zaštitu bilja; - plastičnih folija koje se upotrebljavaju u poljoprivredi; - poljoprivredne mehanizacije; - lijekova; - mašina za automatsku obradu podataka i njihovih jedinica (kompjutera) - termalnih solarnih sistema i komponenti; - medicinske opreme, pomagala i drugih uređaja namijenjenih olakšavanju invaliditeta isključivo za ličnu upotrebu lica sa invaliditetom; - sirovog masla za proizvodnju hrane za ljudsku potrošnju; - prvoj prodaji stambene zgrade i stanova u onom dijelu u kojem se koriste u stambene svrhe u roku od pet godina od izgradnje; - hrane za životinje, aditiva za hranu za životinje i žive životinje; - proizvoda za bebe u koje spadaju: krevetac, kolica, nosiljka, ljljaška, sjedište za auto, kada, hranilica, cucla, boćice i pelene za bebe; - školskog pribora u koji spadaju: školska torba (ranac), sveska, olovka, pero, blok, radna sveska, bojice, lenjir, šestar, plastelin, oštraljka, gumica i korektor; - peleta, peći i kotlova na pelet. <p>Snižena stopa od 5% primjenjuje se i na prevoz lica i njihovog ličnog prtljaga, softver za mašine za automatsku obradu podataka i njihove jedinice (kompjutere), usluge održavanja javne čistoće i odlaganja otpada i usluge smještaja (noćenja) ili smještaja sa doručkom, polupansiona ili punog pansiona u svim vrstama poslovnih ugostiteljskih objekata.³¹</p>
Srbija	<p>Po sniženoj stopi PDV od 10% oporezuje se promet dobara i usluga ili uvoz dobara, i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hljeba i drugih pekarskih proizvoda, mljekova i mlijekočnih proizvoda, brašna, šećera, jestivog ulja od suncokreta, kukuruza, uljane repice, soje i masline, jestive masnoće životinjskog i biljnog porijekla i meda; - svježeg, rashlađenog i smrznutog voća, povrća, mesa, uključujući i iznutrice i druge klanične proizvode, ribe i jaja; - žitarica, suncokreta, soje, šećerne repe i uljane repice; - lijekova, uključujući i lijekove za upotrebu u veterini; - ortotičkih i protetičkih sredstava, kao i medicinskih sredstava - proizvoda koji se hirurški ugrađuju u organizam; - materijala za dijalizu; - đubriva, sredstava za zaštitu bilja, sjemena za reprodukciju, sadnog materijala, komposta sa micelijumom, kompletne krmne smješe za ishranu stoke i žive stoke; - udžbenika i nastavnih sredstava; - dnevnih novina; - monografskih i serijskih publikacija; - drveta za ogrijev; - usluga smještaja u hotelima, motelima, odmaralištima, domovima i kampovima; - usluge koje se naplaćuju putem ulaznica za bioskopske i pozorišne predstave, sajmove, cirkuse, zabavne parkove, koncerte (muzičke događaje), izložbe, sportske događaje, muzeje i galerije, botaničke bašte i zoološke vrtove, ako promet tih usluga nije oslobođen PDV; - prirodnog gasa; - toplotne energije za potrebe grijanja;

³¹ Član 30 Zakona za danokot na dodadenu vrednost

Zemlja	Snižena (posebna) stopa PDV
Srbija	<ul style="list-style-type: none"> - prenos prava raspolaganja na stambenim objektima, ekonomski djeljivim cjelinama u okviru tih objekata, kao i vlasničkim udjelima na tim dobrima; - usluge koje prethode isporuci vode za piće vodovodnom mrežom, kao i vode za piće, osim flaširane; - prečišćavanja i odvođenja atmosferskih i otpadnih voda; - upravljanje komunalnim otpadom; - održavanje čistoće na površinama javne namjene; - održavanje javnih zelenih površina i priobalja; - prevoz putnika u gradskom i prigradskom saobraćaju; - upravljanje grobljima i pogrebne usluge.³²

1.3. Grafički prikaz visine opšte stope PDV-a u zemljama EU i regionala u 2017. godini

³² Član 23, stav 2 Zakona o porezu na dodatu vrednost

2. EVOLUCIJA STOPE PDV-a U ZEMLJAMA ČLANICAMA EVROPSKE UNIJE

U ovom poglavlju rada tabelarno je predstavljena evolucija stope PDV-a, opšte i posebne, u 28 država članica Evropske unije od uvođenja poreza na dodatu vrijednost.³³ U proteklih deset godina, u manjem broju analiziranih zemalja visina opšte stope ostala je nepromijenjena (Austrija, Belgija, BiH, Bugarska, Danska, Makedonija, Malta, Njemačka, Srbija i Švedska), dok je u najvećem broju zemalja rasla, pa je tako najveći rast zabilježen u Mađarskoj, gdje je u periodu od 2006. do danas opšta stopa PDV-a porasla sa 20% na 27%. S druge strane, u Rumuniji je u proteklih deset godina zabilježen znatan porast opšte stope PDV-a sa 19% na 24% a zatim znatan pad na 20% odnosno 19% koliko ona iznosi danas.

Tabela 2.1: Evolucija PDV-a u zemljama članicama Evropske unije

Države članice i datumi	Snižena stopa	Opšta stopa	Povišena stopa ³⁴	Parking stopa
Austrija				
01/01/1973	8	16	-	-
01/01/1976	8	18	-	-
01/01/1978	8	18	30	30
01/01/1981	8 13	18	30	30
01/01/1984	10	20	32	32
01/01/1992	10	20	-	-
01/01/1995	10	20	-	12
01/01/2016	10 13	20	-	13
Belgija				
01/01/1971	6	18	25	14
01/01/1978	6	16	25	-
01/12/1980	6	16	25 25+5	-
01/07/1981	6	17	25 25+5	-
01/09/1981	6	17	25 25+8	-
01/03/1982	1 6	17	25 25+8	-
01/01/1983	1 6	19	25 25+8	17
01/04/1992	1 6 12	19,5	-	-
01/01/1994	1 6 12	20,5	-	12
01/01/1996	1 6 12	21	-	12
01/01/2000	6 12	21	-	12
Bugarska				
01/04/1994	-	18	-	-
01/07/1996	-	22	-	-
01/01/1999	-	20	-	-
01/01/2007	7	20	-	-
01/04/2011	9	20	-	-
Česka				
01/01/1993	5	23	-	-
01/01/1995	5	22	-	-
01/05/2004	5	19	-	-

³³ Podaci u vezi sa evolucijom stope PDV-a preuzeti su iz dokumenta: European Commission, *VAT rates applied in the Member States of the European Union, situation as at 1st January 2017*

³⁴ Povišena stopa ukinuta je Direktivom 92/77/EEZ.

Države članice i datumi	Snižena stopa	Opšta stopa	Povišena stopa	Parking stopa
Češka				
01/01/2008	9	19	-	-
01/01/2010	10	20	-	-
01/01/2012	14	20	-	-
01/01/2013	15	21	-	-
01/01/2015	10 15	21	-	-
Danska				
03/07/1967	-	10	-	-
01/04/1968	-	12,5	-	-
29/06/1970	-	15	-	-
29/09/1975	9,25	15	-	-
01/03/1976	-	15	-	-
03/10/1977	-	18	-	-
01/10/1978	-	20,25	-	-
30/06/1980	-	22	-	-
01/01/1992	-	25	-	-
Estonija				
1991	-	10	-	-
1993-	-	18	-	-
2000-2008	5	18	-	-
01/01/2009	9	18	-	-
01/07/2009	9	20	-	-
Finska				
01/06/1994	5 6 12	22	-	-
01/01/1995	6 12 17	22	-	-
01/01/1998	8 17	22	-	-
01/10/2009	8 12	22	-	-
01/07/2010	9 13	23	-	-
01/01/2013	10 14	24	-	-
Francuska				
1/01/1968 (1)	6	16,66	20	13
1/12/1968 (1)	7	19	25	15
01/01/1970	7,5	23	33,33	17,6
01/01/1973	7	20	33,33	17,6
01/01/1977	7	17,6	33,33	-
1/07/1982 (2)	4 5,5 7	18,6	33,33	-
01/01/1986	4 5,5 7	18,6	33,33	-
01/07/1986	2,1 4 5,5 7 13	18,6	33,33	-
17/09/1987	2,1 4 5,5 7 13	18,6	33,33	28
01/12/1988	2,1 4 5,5 7 13	18,6	28	-
01/01/1989	2,1 5,5 13	18,6	28	-
08/09/1989	2,1 5,5 13	18,6	25 28	-
01/01/1990	2,1 5,5 13	18,6	25	-
13/09/1990	2,1 5,5 13	18,6	22	-
29/07/1991	2,1 5,5	18,6	22	-
01/01/1993	2,1 5,5	18,6	-	-
01/08/1995	2,1 5,5	20,6	-	-
01/04/2000	2,1 5,5	19,6	-	-
01/01/2012	2,1 5,5 7	19,6	-	-
01/01/2014	2,1 5,5 10	20	-	-

- (1) Do 1.1.1970, stope PDV-a primjenjivale su se na cijenu u koju je uključen PDV-. Od 1.1.1970, stope PDV-a primjenjuju se na neto cijenu.
(2) 4% stope od 1.7.1982 do 1.1.1986 bilo je opciono.

Države članice i datumi	Snižena stopa	Opšta stopa	Povišena stopa	Parking stopa
Grčka				
01/01/1987	3 6	18	36	-
01/01/1988	3 6	16	36	-
28/04/1990	4 8	18	36	-
08/08/1992	4 8	18	-	-
01/04/2005	4,5 9	19	-	-
15/03/2010	5 10	21	-	-
01/07/2010	5,5 11	23	-	-
01/01/2011	6,5 13	23	-	-
20/07/2015	6 13	23	-	-
01/06/2016	6 13	24	-	-
Holandija				
01/01/1969	4	12	-	-
01/01/1971	4	14	-	-
01/01/1973	4	16	-	-
01/01/1976	4	18	-	-
01/01/1984	5	19	-	-
01/10/1986	6	20	-	-
01/01/1989	6	18,5	-	-
01/10/1992	6	17,5	-	-
01/01/2001	6	19	-	-
01/10/2012	6	21	-	-
Hrvatska				
01/08/1998	-	22	-	-
01/11/1999	0	22	-	-
01/01/2006	0 10	22	-	-
01/08/2009	0 10	23	-	-
01/03/2012	0 10	25	-	-
01/01/2013	5 10	25	-	-
01/01/2014	5 13	25	-	-
Irska				
01/11/1972	1 5,26 11,11	16,37	30,26	-
03/09/1973	1 6,75 11,11	19,5	36,75	-
01/03/1976	10	20	35 40	-
01/03/1979	1 10	20	-	-
01/05/1980	1 10	25	-	-
01/09/1981	1,5 15	25	-	-
01/05/1982	1,8 18	30	-	-
01/03/1983	2,3 23	35	-	-
01/07/1983	2 5 18	23 35	-	-
01/05/1984	2 5 8 18	23 35	-	-
01/03/1985	2,2 10	23	-	-
01/03/1986	2,4 10	25	-	-
01/05/1987	1,7 10	25	-	-
01/03/1988	1,4 5 10	25	-	-
01/03/1989	2 5 10	25	-	-
01/03/1990	2,3 10	23	-	-
01/03/1991	2,3 10 12,5	21	-	12,5

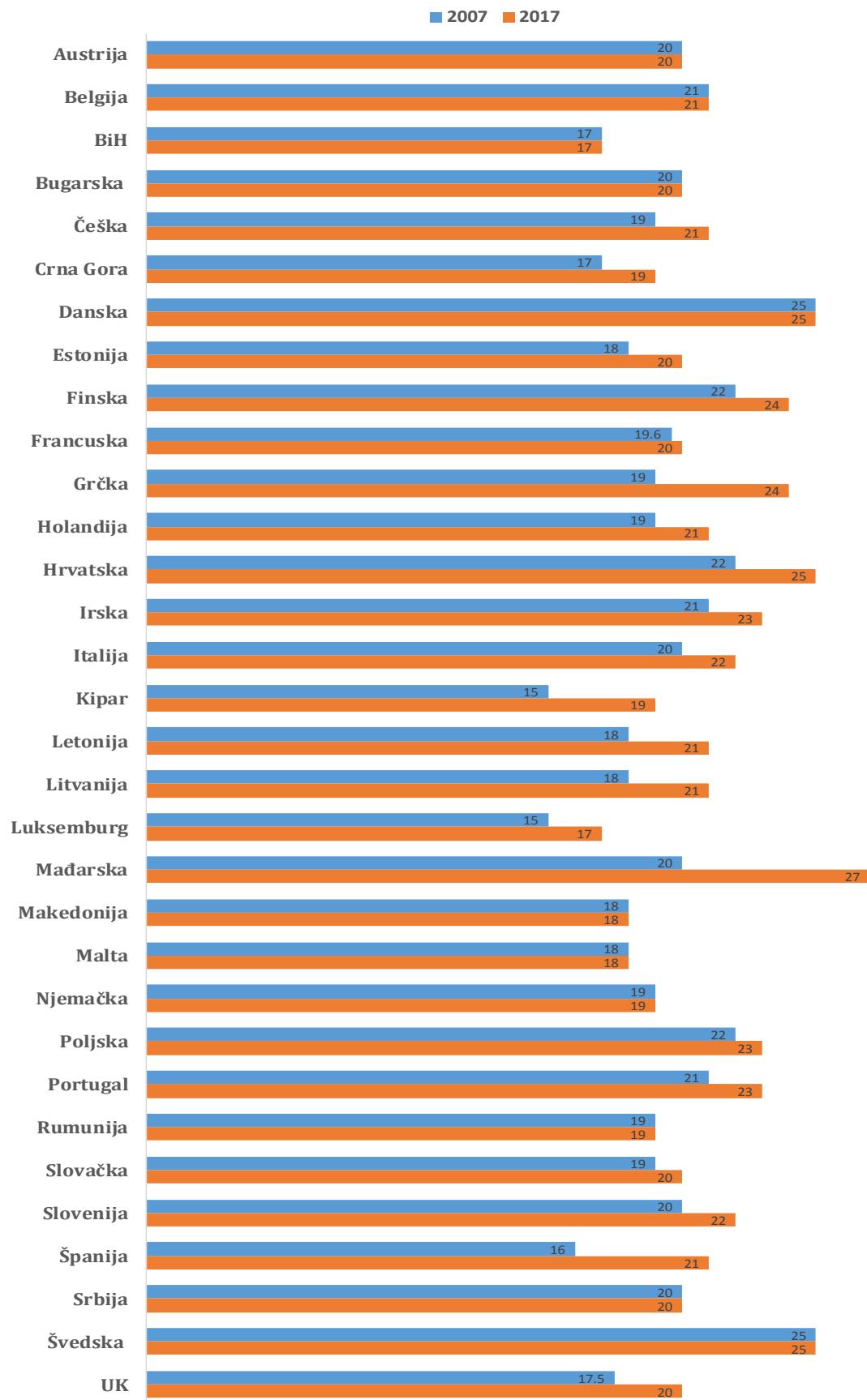
Države članice i datumi	Snižena stopa	Opšta stopa	Povišena stopa	Parking stopa
Irska				
01/03/1992	2,7 10 12,5 16	21	-	16
01/03/1993	2,5 12,5	21	-	12,5
01/01/1996	2,8 12,5	21	-	12,5
01/03/1997	3,3 12,5	21	-	12,5
01/03/1998	3,6 12,5	21	-	12,5
01/03/1999	4 12,5	21	-	12,5
01/03/2000	4,2 12,5	21	-	12,5
01/01/2001	4,3 12,5	20	-	12,5
01/03/2002	4,3 12,5	21	-	12,5
01/01/2003	4,3 13,5	21	-	13,5
01/01/2004	4,4 13,5	21	-	13,5
01/01/2005	4,8 13,5	21	-	13,5
01/12/2008	4,8 13,5	21,5	-	13,5
01/01/2010	4,8 13,5	21	-	13,5
01/07/2011	4,8 9 13,5	21	-	13,5
01/01/2012	4,8 9 13,5	23	-	13,5
Italija				
01/01/1973	6	12	18	-
01/01/1975	6	12	30	18
18/03/1976	6	12	30	18
10/05/1976	6 9	12	30	18
23/12/1976	1 3 6 9	12	30	18
08/02/1977	1 3 6 9 12	14	35	18
03/07/1980	2 8	15	35	18
01/11/1980	1 2 3 6 9 12	14	35	15 18
01/01/1981	2 8	15	35	18
05/08/1982	2 8 10 15	18	38	20
19/04/1984	2 8 10 15	18	30 38	20
20/12/1984	2 9	18	30	-
01/08/1988	2 9	19	38	-
01/01/1989	4 9	19	38	-
13/05/1991	4 9 12	19	38	-
01/01/1993	4 9	19	-	12
01/01/1994	4 9	19	-	13
24/02/1995	4 10	19	-	16
01/10/1997	4 10	20	-	-
17/09/2011	4 10	21	-	-
01/10/2013	4 10	22	-	-
01/01/2016	4 5 10	22	-	-
Kipar				
01/07/1992	-	5	-	-
01/10/1993	-	8	-	-
01/07/2000	5	10	-	-
01/07/2002	5	13	-	-
01/01/2003	5	15	-	-
01/08/2005	5 8	15	-	-
01/03/2012	5 8	17	-	-
14/01/2013	5 8	18	-	-
13/01/2014	5 9	19	-	-

Države članice i datumi	Snižena stopa	Opšta stopa	Povišena stopa	Parking stopa
Letonija				
01/05/1995				
01/01/2003	-	18	-	-
01/05/2004	9	18	-	-
01/01/2009	5	18	-	-
01/01/2011	10	21	-	-
01/07/2012	12	22	-	-
01/07/2012	12	21	-	-
Litvanija				
01/05/1994				
01/08/1994	-	18	-	-
01/01/1997	9	18	-	-
01/05/2000	-	18	-	-
01/01/2001	5	18	-	-
01/01/2009	5 9	18	-	-
01/09/2009	5 9	19	-	-
01/09/2009	5 9	21	-	-
Luksemburg				
01/01/1970				
01/01/1971	4	8	-	-
01/07/1983	2 5	10	-	-
01/01/1992	3 6	12	-	-
01/01/1993	3 6	15	-	-
01/01/2015	3 6	15	-	12
01/01/2015	3 8	17	-	14
Mađarska				
01/01/1988				
01/01/1993	0 15	25	-	-
01/08/1993	0 6	25	-	-
01/01/1995	10	25	-	-
01/01/1995	0 12	25	-	-
01/01/2004	5 15	25	-	-
01/01/2006	5 15	20	-	-
01/09/2006	5	20	-	-
01/07/2009	5 18	25	-	-
01/01/2012	5 18	27	-	-
Malta				
01/01/1995				
01/01/1999	5	15	-	-
01/01/2004	5	15	-	-
01/01/2011	5 7	18	-	-
Njemačka				
01/01/1968				
01/07/1968	5	10	-	-
01/01/1978	5,5	11	-	-
01/01/1979	6	12	-	-
01/07/1979	6.5	13	-	-
01/07/1983	7	14	-	-
01/01/1993	7	15	-	-
01/04/1998	7	16	-	-
01/01/2007	7	19	-	-
Poljska				
05/07/1993				
04/09/2000	7	22	-	-
04/09/2000	3 7	22	-	-

Države članice i datumi	Snižena stopa	Opšta stopa	Povišena stopa	Parking stopa
Poljska				
01/01/2011	5 8	23	-	-
Portugal				
01/01/1986	8	16	30	-
01/02/1988	8	17	30	-
24/03/1992 ⁽¹⁾	5	16	30	-
01/01/1995	5	17	-	-
01/07/1996	5 12	17	-	-
05/06/2002	5 12	19	-	12
01/07/2005	5 12	21	-	12
01/07/2008	5 12	20	-	12
01/07/2010	6 13	21	-	13
01/01/2011	6 13	23	-	13
(1) Dana, 24. marta 1992. godine Portugal je ukinuo nultu stopu. Sva dobra i usluge na koje se prethodno primjenjivala nulta stopa sada se oporezuju 6%.				
Rumunija				
01/07/1993	-	18	-	-
01/01/1995	9	18	-	-
01/02/1998	11	22	-	-
01/01/2000	-	19	-	-
01/01/2004	9	19	-	-
01/12/2008	5 9	19	-	-
01/07/2010	5 9	24	-	-
01/01/2016	5 9	20	-	-
01/01/2017	5 9	19	-	-
Slovenija				
01/07/1999	8	19	-	-
01/01/2002	8.5	20	-	-
01/07/2013	9.5	22	-	-
Šlovačka				
01/01/1993	5	23	-	-
01/08/1993	6	25	-	-
01/01/1996	6	23	-	-
01/07/1999	10	23	-	-
01/01/2003	14	20	-	-
01/01/2004	-	19	-	-
01/01/2007	10	19	-	-
01/05/2010	6 10	19	-	-
01/01/2011	10	20	-	-
Španija				
01/01/1986	6	12	33	-
01/01/1992	6	13	28	-
01/08/1992	6	15	28	-
01/01/1993	3 6	15	-	-
01/01/1995	4 7	16	-	-
01/07/2010	4 8	18	-	-
01/09/2012	4 10	21	-	-

Države članice i datumi	Snižena stopa	Opšta stopa	Povišena stopa	Parking stopa
Švedska				
01/01/1969	2,04 6,38	11,11	-	-
01/01/1971	3,09 9,89	17,65	-	-
01/06/1977	3,54 11,43	20,63	-	-
08/09/1980	3,95 12,87	23,46	-	-
16/11/1981	3,67 11,88	21,51	-	-
01/01/1983	3,95 12,87	23,46	-	-
01/07/1990	4,17 13,64	25	-	-
01/01/1992	18	25	-	-
01/01/1993	21	25	-	-
01/07/1993	12 21	25	-	-
01/01/1996	6 12	25	-	-
Ujedinjeno Kraljevstvo				
01/04/1973	-	10	-	-
29/07/1974	-	8	-	-
18/11/1974	-	8	25	-
12/04/1976	-	8	12,5	-
18/06/1979	-	15	-	-
01/04/1991	-	17,5	-	-
01/04/1994	-	17,5	-	8
01/01/1995	8	17,5	-	-
01/09/1997	5	17,5	-	-
01/12/2008	5	15	-	-
01/01/2010	5	17,5	-	-
04/01/2011	5	20	-	-

2.2. Grafički prikaz PDV-a u državama članicama Evropske unije i regionala u periodu od 2007. do 2017.

IZVORI INFORMACIJA

COUNCIL DIRECTIVE (EU) 2016/856 of 25 May 2016 amending Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax, as regards the duration of the obligation to respect a minimum standard rate

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32016L0856> (23.6.2017)

COUNCIL DIRECTIVE 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax, *Official Journal of the European Union L 347/1, Consolidated version*

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:02006L0112-20160601&from=EN> (22.6.2017)

European Commission, Taxation and Customs Union, VAT

http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/vat/what-is-vat_en (22.6.2017)

European Commission, *VAT rates applied in the Member States of the European Union*, situation as at 1st January 2017,

http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf (23.6.2017)

Jovanović N. Miroslav, *Evropska ekonomска integracija*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006

Mihailović Koviljka, *Crnogorski Zakon o porezu na dodatu vrijednost*, Centar za privatizaciju i investicije, Podgorica, 2006

Ministarstvo finansija Republike Srbije, Poreska uprava, Opšte o PDV

<http://www.poreskauprava.gov.rs/sr/pravna-lica/pdv/opste-o-pdv.html> (26.6.2017)

Radičić Marko, Raičević Božidar, *Javne finansije: teorija i praksa*, Data status, Beograd, 2008

Uprava za indirektno – neizravno oporezivanje Bosne i Hercegovine, PDV

<http://www.new.uino.gov.ba/bs/PDV> (26.6.2017)

Zakon o porezu na dodatu vrijednost („Službeni list Republike Crne Gore”, br. 065/01 od 31.12.2001, 012/02 od 15.03.2002, 038/02 od 26.07.2002, 072/02 od 31.12.2002, 021/03 od 31.03.2003, 076/05 od 16.12.2005, 004/06 od 27.01.2006, Službeni list Crne Gore”, br. 016/07 od 27.12.2007, 073/10 od 10.12.2010, 040/11 od 08.08.2011, 029/13 od 22.06.2013, 009/15 od 05.03.2015, 053/16 od 11.08.2016, 001/17 od 09.01.2017)

Zakon za danokot na dodadena vrednost („Službeni vesnik R.M.“, br. 44/99, 59/99 ispravka, 86/99, 11/00 ispravka, 8/01, 21/03, 19/04, 33/06, 45/06 ispravka, 101/06, 114/07, 103/08, 114/09, 133/09, 95/10, 102/10, 24/11, 135/11-ukaz br. 07 -3998/1 od 28.09.2011. godina, 135/11-ukaz br. 07-4004/1 od 28.09.2011. godina, 155/12, 12/14, 112/14, 130/14, 15/15, 129/15, 225/15, 23/16 i 189/16 (neoficijalen prečisten tekst) http://www.finance.gov.mk/files/u8/zakon-za_ddv_2017%20-1.pdf (26.6.2017)

Zakon o porezu na dodatu vrednost („Službeni glasnik RS“, br. 84/04, 86/04 - ispravka, 61/05, 61/07, 93/12, 108/13, 68/14 – dr. zakon, 142/14, 83/15, 108/16),

<http://www.poreskauprava.gov.rs/sr/fizicka-lica/pdv/zakon/203/zakon-o-porezu-na-dodatu-vrednost.html> (23.6.2017)

Zakon o PDV-u („Službeni glasnik BiH“, br. 09/05), <http://www.new.uino.gov.ba/bs/Porezi> (23.6.2017)